

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

<https://doi.org/10.31820/f.35.1.7>

Gabrijela Buljan

ZNAČENJA I OBLICI HRVATSKOG SUFIKSA -AR-A: KORPUSNA STUDIJA

dr. sc. Gabrijela Buljan, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet
gbuljan@ffos.hr orcid.org/0000-0001-6197-1829

izvorni znanstveni članak

UDK 811.163.42'366

rukopis primljen: 1. ožujka 2023; prihvaćen za tisak: 11. travnja 2023.

Tema su ovog rada suvremeni trendovi u uporabi hrvatskog sufiksa -ar-a uključujući njegove oblike -jar-a, -onjar-a, -enjar-a, -uskar-a i druge zatečene u hrvatskom mrežnom korpusu hrWaC (skupno AR-A). Ciljevi rada su sljedeći: (i) utvrditi koja su značenja sufiksa trenutno najzastupljenija i, moguće, najproduktivnija; (ii) utvrditi distribuciju temeljnog i proširenih oblika sufiksa s obzirom na dvije globalne kategorije značenja, tzv. mutacijsko i modifikacijsko (evaluativno u širem smislu); (iii) ponuditi hipoteze o motivaciji i mehanizmima nastanka barem nekih od proširenih oblika sufiksa. Temeljeći analizu na relevantnim spoznajama u području tvorbe riječi, a posebice evaluativnoj morfologiji, pokazali smo da se semantički i formalni profil sufiksacija građenih sufiksom -AR-A u svim njegovim oblicima razlikuje od njegova opisa u relevantnoj literaturi. Također, pokazali smo i da se u nekim od tipičnih značajki evaluativnih morfoloških sredstava može pronaći motivacija za nastanak nekih od proširenih oblika sufiksa mehanizmima reanalize.

Ključne riječi: *sufiks -AR-A; evaluativnost; mutacijsko značenje; modifikacijsko značenje; reanaliza; konglutinacija*

1. Uvod

U ovom radu prikazujemo suvremene trendove u uporabi hrvatskog sufiksa *-AR-A* u svim njegovim oblicima (*-ar-a*, *-jar-a*, *-onjar-a*, *-enjar-a*, *-uskar-a* itd.)¹ zatečenim u primjerima prikupljenim iz korpusa hrWaC (Ljubušić i Klubička 2014). Cilj nam je trojak. Na planu značenja utvrditi semantičku strukturu sufiksa, točnije relativnu zastupljenost i moguću produktivnost njegovih pojedinih značenja. Poseban je naglasak na tvorenicama augmentativnog odnosno drugih evaluativnih značenja, koje samo blago modificiraju značenje osnovne riječi (Babić 2002: 25), a mogu se suprotstaviti tvorenicama „običnog” derivacijskog tipa poput imenica za mjesta, ljude, životinje, biljke itd., čija značenja značajnije odstupaju od značenja osnovnih riječi. Dva se tipa značenja odnose na poznatu razliku između tzv. modifikacijskog i mutacijskog tipa tvorbe (Dokulil 1962, 1968). Na planu kombinacije značenja i izraza cilj je preciznije odrediti vezu između dvaju tipova značenja i temeljnog, odnosno proširenih oblika sufiksa jer postoje naznake da njihova raspodjela ne odgovara onome što nalazimo u dosadašnjim opisima sufiksa. Ponudit ćemo i hipoteze o mogućim uzrocima/načinima nastanka nekih od proširenih oblika uz nadu da ćemo time potaknuti detaljnija istraživanja o toj relativno neistraženoj temi.

Na početku iznosimo referentni opis sufiksa u odnosu na koji ćemo ocijeniti korpusne nalaze (dio 2). U dijelu 3 uvodimo pojmove mutacijske i modifikacijske tvorbe, evaluativne morfologije, tvorbene kreativnosti i produktivnosti i osnovno o temeljnim mehanizmima morfološke analize i nastanka afikasa. Slijedi opis metodologije (dio 4), prikaz rezultata i rasprava (dio 5) te zaključci rada i implikacije za daljnja istraživanja (dio 6).

2. Ukratko o dosadašnjim opisima sufiksa *-AR-A*

Neovisno o dubini semantičkih analiza sufiksa *-(j)ar-a*, postoji (implicitan) konsenzus da mu je mjesno značenje najzastupljenije.² Barić i sur. (1997: 331) govore gotovo isključivo o mjesnom značenju, spominjući još

¹ Radi jasnoće, kada se budemo morali referirati na sufiks u svim njegovim pojavnim oblicima, označit ćemo ga velikim slovima (*-AR-A*). Malim slovima označavat ćemo njegove temeljne oblike *-ar-a* i *-jar-a* (ponekad ćemo se na ta dva referirati skupno kao *-(j)ar-a*) i ostale, proširene oblike.

² To ćemo značenje u nastavku nazivati *lokativnost*, a opisivat ćemo ga pridjevom *mjesno* (u odgovarajućim oblicima), kako bismo izbjegli pridjev *lokativno* u značenju fleksijskog padeža.

samo jedan primjer slabo plodne kategorije imenica za biljke (*jajara* kao vrsta šljive). Oblike *-eskar-a* (*ljudeskara*) i *-uskar-a* (*babuskara*) navode kao slabo plodne sufikse u kategoriji uvećanica. Zbog onomaziološke organizacije gramatike dva su značenja oblika *-(j)ar-a* te značenja oblika *-eskar-a* i *-uskar-a* prikazana u zasebnim odjeljcima, što onemogućava sagledavanje njihova formalnog i semantičkog odnosa.

Različita značenja riječi na *-(j)ar-a* Skok (1971: 49–52) opisuje pod unoskom za sufiks *-ar*, sveslavenski sufiks za agentivne imenice porijeklom od latinskog *-arius*, tvrdeći da se *-ar* proširuje u *-ar-a* u tvorbi ženskih radnih imenica i imena predmeta. Pritom upućuje na dva podunoska. U prvom navodi mjesna značenja, npr. *brašnara*, *mljekara*, *tiskara*, nazive za predmete (što ne oprimjeruje), odjeću (*šubara*), jela (*gužvara*) i ženske radne imenice (*gatara*). U drugom podunosku *-ar-a* se opisuje kao sufiks talijanskog podrijetla, čest u izvedenicama iz imena morskih riba. Oblik *-eskar-a* Skok spominje u kontekstu drugih „sufikslnih konglutinata” kojima se izriče, kako kaže, odvratnost, oprimjerujući to imenicom *ljudeskara* (str. 17), a istu riječ spominje kao augmentativ u unosku za *ljudi* (str. 339). Oblik *-uskar-a* spominje samo u augmentativu *babuskara* < *baba* (str. 82).

Jurišićev (1992: 110–112) je najiscrpniji popis značenja oblika *-(j)ar-a*. Ne komentirajući razlike u zastupljenosti/produktivnosti pojedinih značenja, uz poneko značenje nesvojstveno hrvatskom standardu navodi i sljedeća: (a) nomina agentis; (b) ‘nositelj svojstva’, koje dijeli u podtipove prema tome radi li se o životinjama, ženama, biljkama, stvarima; (c) nomina loci, koje dijeli u niz potkategorija poput šuma, mjesto gdje se vrši radnja, gdje se što sprema ili drži, mjesto kao nositelj svojstva. Naposljetku, za razliku od drugih autora, uz temeljne oblike sufiksa navodi i značenje (d) augmentativnosti, koje oprimjeruje mjesnom imenicom *stračara* ‘kuća ili koliba vrlo rđava’, što, doduše, ne odgovara našoj definiciji augmentativnosti, već je u najboljem slučaju riječ o sekundarno evaluativnom mutacijskom tipu tvorbe (vidi dio 3.1.). Tomu još dodaje tvorbu augmentativa oblikom *-kar-a*, oprimjerujući to imenicama *babuskara*, *ljudeskara* (koje drugi tumače kao izvedenice sufiksima *-uskar-a* i *-eskar-a*, vidi i dio 5.3.) te imenicama *muškara*, *ženskara*.³

³ Potonje je vjerojatno pogrešno jer se u slučaju imenice *muškara* može raditi o mutacijskoj tvorbi koja temeljni sufiks *-ar-a* kombinira ili s pridjevnom osnovom *mušk-o* ili – što je vjerojatnije – sa skraćenom pridjevnom osnovom *mušk-ast-ø* po mutacijskom obrascu ‘osoba koja je (previše) Adj’ (vidi dio 5.1.). U slučaju *ženskara* moglo bi se raditi o augmentativnom

Babić (2002: 130–131) navodi niz ontoloških kategorija imenovanih izvedenicama na *-(j)ar-a*, tj. osobe, životinje, biljke, stvari. Za mjesna značenja tvrdi da su zabilježena u gotovo polovici svih izvedenica. Uz nekolicinu primjera oblika *-eskar-a* (*ljudeškara, popeskara*), *-onjar-a* (*babonjara*) i *-uskar-a* (*babuskara, braduskara, voduskara*) vezuje augmentativna značenja uz manje ili više pogrde. Združeni opis tih oblika posljedica je semaziološke organizacije monografije, pri čemu se zajedno opisuju „sufiksi koji završavaju istim glasovnim sastavom”. Načelan je Babićev stav da se u takvim slučajevima uglavnom radi o porijeklom srodnim sufiksima koji tvore sustav, ali u dublju analizu ne ulazi jer mu to za sinkronijski opis nije važno (2002: 69).

Pri tvorbi sufiksacija nerijetko dolazi do morfonoloških promjena na granici osnove i sufiksa, ali one gotovo u pravilu utječu na lik osnove, ne i sufiksa (usp. Filko 2020: 74–75). Primjer bi po Babiću bila smjena završnih glasova osnova [c], [k], [g], [l], [n] po jotacijskim pravilima pri sufiksaciji s *-jar-a*, npr. u *šljunčara* (za palatalizacijsko tumačenje usp. Marković 2013: 112). Uobičajeno je i kraćenje osnova za završetak ili postojeći sufiks prije dodavanja novog sufiksa, čime se izbjegava nagomilavanje sufikasa (Babić 2002: 35). U ovom je radu težište pozornosti na nečemu drugome, tj. na različitim oblicima samog sufiksa, što uključuje temeljne oblike *-ar-a* i *-jar-a*, proširene oblike priznate u literaturi *-eskar-a*, *-uskar-a* i *-onjar-a* i druge proširene oblike zatečene u korpusnim primjerima. Zanimat će nas i može li se posezanje za proširenim oblicima sufiksa bar dijelom obrazložiti posebnostima evaluativnih morfoloških sredstava, o kojima će više riječi biti u sljedećem dijelu.

3. Teorijski okvir

3.1. O semantičkim kategorijama u tvorbi riječi s posebnim osvrtom na evaluativnost

Problem značenja odnosno semantičkih kategorija jedno je od kontroverznih otvorenih pitanja u tvorbi riječi. Unatoč njegovoj iznimnoj važnosti za tvorbenu teoriju i opise⁴ u ovom ćemo dijelu zbog prostornih ograničenja

obrascu (za ovdje potrebno šire tumačenje augmentativnosti vidi dio 5.1.), ali ponovno temeljnim oblikom sufiksa uz pretpostavku poimeničenog pridjeva *žensk-a* (razgovorno ili pejorativno ‘žena’) u osnovi.

⁴ Čitatelje upućujemo na pregledni članak Lehmann (2015), na uvodna poglavlja Lieber (2004), a za više o onomaziološkim pristupima tvorbi riječi u tradiciji slavenske i istočnonjemačke lingvistike, vidi u Grzega (2015).

ukratko prikazati za rad najrelevantniju grubu podjelu tvorbenih funkcionalnih kategorija koju je predložio Dokulil (1962, 1968). Budući da se jedan od tih tipova poklapa s domenom tzv. evaluativne morfologije, dio ovoga dijela bit će posvećen i opisu posebnih obilježja evaluativnih morfoloških sredstava.

U okviru svoje onomaziološke teorije Dokulil je derivacijske kategorije podijelio u obuhvatnije onomaziološke skupine, tzv. transpoziciju, mutaciju i modifikaciju. Ovdje su relevantne potonje dvije. Mutacijski tip, svojevrsan prototip tvorbene kategorije (Dokulil 1968: 209), podrazumijeva značajnu promjenu značenja riječi od koje se u tvorbi polazi, tj. osnovne riječi (Babić 2002: 25), uz moguću, ali neobaveznu promjenu konceptualne kategorije. Primjeri bi bili tvorba mjesnih imenica od glagola (*sušara* < *sušiti*), odnosno tvorba mjesnih imenica od imenica za građevinski materijal (*betonjara* < *beton*) ili imenica za životinju od imenica za dio tijela (*ušara* < *uši*). U modifikacijskom tipu značenje osnovne riječi ne mijenja se značajno, ona samo poprima dodatni ili joj se zamjenjuje neki aspekt sadržaja; u tvorbi augmentativa dodaje se značajka ‘veliko’ (*guzara* < *guza*), a u tvorbi mocijskih parova zamjenjuju se značajke ‘muško’ i ‘žensko’.

Kao što netom navedeni primjeri pokazuju, imenice tvorene sufiksom -AR-A jasno se dijele u kategorije mutacije i modifikacije, odnosno u „obične” i evaluativne sufiksacije, pri čemu potonje u pravilu nose augmentativno i/ili druga evaluativna značenja, prije svega pejorativnost, rjeđe ameliorativnost (usp. Grandi i Körtvélyessy 2015).

Značajnije zanimanje za evaluativnu morfologiju potaknuo je Scalise (1984), koji je na temelju šest navodnih formalnih, distribucijskih i semantičkih posebnosti pojedinih talijanskih afikasa postulirao evaluativnu morfologiju kao nezavisan skup tvorbenih pravila između derivacijske i fleksijske morfologije.⁵ Neke od tih posebnosti drugdje se spominju kao obilježja „ekstragramatične” (Dressler 1994), „ekspresivne” (Zwicky i Pullum 1987) morfologije,⁶ odnosno kao značajke tvorbene kreativnosti, pojma su-

⁵ O različitim pitanjima vezanim za evaluativnu morfologiju, pa tako i o njezinu mjestu u morfološkom sustavu, prije Scalisea govorio je Dokulil (1962, vidi u Grandi i Körtvélyessy 2015: 7). Isto tako postoje i drugačija tumačenja (mjesta) evaluativne morfologije jer se neka od Scaliseovih obilježja nisu pokazala tipološki ni deskriptivno opravdanima. Točnije, između „obične” i evaluativne morfologije ne postoje nepremostive razlike; razlike koje postoje stupnjevite su naravi i treba ih utvrditi za svaki jezik pojedinačno (usp. Bauer 1997).

⁶ Za kritički uvid u odnos evaluativne i ekspresivne/ekstragramatične morfologije vidi u Bauer (1997: 557–563).

protstavljenog tvorbenoj produktivnosti (vidi niže). U nastavku ukratko opisujemo obilježja relevantna za nastavak rada.

Rekurzivnost. Prema Scaliseu (1984: 131–133) u evaluativnoj morfolo-
giji moguća je konsekutivna primjena više od jednog pravila/sredstva iste
vrste⁷ (*fuoco* > *fuoherello* > *fuoherellino* ‘vatra – vatrice – lijepa vatrice’; u
našem slučaju *ruka* > *ručerda* > *ručerdara*). To potvrđuje i Babićev (2002:
109) primjer dvostruke deminutivizacije sufiksima *-ić* i *-(a)k* u tvorbi imeni-
ca s pojačanim umanjeničkim značenjem, npr. *kotličak*, *komadićak*, *borićak*
itd. Ponekad rekurzivna deminutivizacija rezultira stapanjem dvaju ili čak
triju deminutivnih sufikasa u jedan (Štekauer 2015: 54, 56). Argumente za
stapanje imamo čak u netom spomenutom primjeru iz hrvatskog jer postoji
barem jedan izgledan slučaj „jednokratne” deminutivizacije „stopljenim”
sufiksom *-ićak*, *plamićak* < *plamen* (**plamić*). Bauer (1997: 544) ističe još
neke zanimljivosti. Na temelju pregleda postojećih i dostupnih tvorbenih
opisa u tipološki raznovrsnom uzorku utvrdio je da su u nekim jezicima
mogući sljedovi deminutivnog i augmentativnog sredstva u istoj riječi. Pri-
mjerice u okcitanskom se deminutivni i augmentativni sufiks mogu uvrstiti
u istu riječ, i to bilo kojim redoslijedom, pa tako imamo riječ *lapinonàs* ‘zec-
DEM-AUG’ ‘debeljuškasti slatki mali zec’ nasuprot *lapinasson* ‘zec-AUG-DEM’
‘veliki debeli zec koji je prilično simpatičan’. U klamatskome riječ za psa za-
pravo je deminutiv riječi koja znači ‘konj’ i može joj se pridružiti
augmentativni sufiks. Štekauer (2015: 59) deminutivno-augmentativnu
kombinaciju oprimjeruje tvorbom nekih glagola u hrvatskom, npr. *skakuta-
ti* u kojima se združuju deminutivno značenje niskoga intenziteta ‘manje
od standardne količine radnje u smislu raspona skakanja’ i augmentativno
značenje iterativne radnje ‘više količine radnje od norme, tj. više od jednog
skoka’.⁸ Nadalje, Bauer ističe da neki jezici dopuštaju dva uzastopna au-

⁷ Rekurzivnost se ponekad javlja i u „običnoj” morfolo-
giji. Poznati su primjeri rekurzivne
morfološke uzročnosti u turskom, gdje je maksimalni broj uzročnih morfova u riječi ograni-
čen samo kriterijem lakoće procesiranja (Miller 2014: 42–44). U nizu Millerovih primjera
morfološkog kodiranja progresivno sve kompleksnijeg lanca uzročnosti, nalazi se i sljedeći
(str. 43):

ben tavuk piş – ir – t – tir – t – ti – m
I chicken cook-trans-caus-caus-caus-pst-1sg
'I had someone have someone else have yet someone else cook chicken'

⁸ Tu je važno istaknuti da neki, poput Körtvelyéssy (2015: 61) ili Štekauera (2015) evalu-
ativnu morfolo-
giju tumače šire, pozivajući se na onomaziološku kategoriju Količine,
razradenu na Količinu supstance, Količinu radnje, Količinu svojstva i Količinu okolnosti.

gmentativna sredstva ako su različitog tipa (npr. u takvim sljedovima zabilježenim u jeziku Ngiti jedan će augmentativni sufiks značiti ‘dugačko/visoko’, a drugi općenito nešto veliko), dok su u drugim jezicima sljedovi npr. dvaju deminutivnih sredstava mogući ukoliko je prvi neproduktivan, a drugi produktivan. Većina će tih opaski biti relevantna u dijelu 5.3.

Ekstragramatičnost, kreativnost, ekspresivnost. Pojam „ekstragramatične morfologije” uveli su Dressler i Merlini Barbaresi (1994) kako bi opisali postupke tvorbe riječi načinima koji ne slijede sustavna gramatička načela. Iako se u pravilu radi o postupcima tvorbe leksika jezičnom igrom poput npr. *variables shmvariables*, stapanjem poput *rus. bananas* < *banan* + *ananas*, skraćivanjem, reduplikacijom, površinskim analogijama itd. – u osnovi postupcima koji su se često opisivali pod krovom tvorbene kreativnosti – važno je istaknuti da tvorbu deminutiva u nekim (europskim) jezicima Dressler (1994) analizira upravo s obzirom na obilježja ekstragramatične morfologije.⁹ Kreativnost u tvorbi tradicionalno se suprotstavlja pojmu tvorbene produktivnosti jer podrazumijeva nepredvidljive ekstragramatične procese kojima kreativan pojedinac – po nekima **svjesno i s namjerom** (usp. Schultink 1961, Miller 2014: Poglavlje 15) – tvori „čudne” *ad hoc* formacije, često kršeći uobičajena tvorbeno pravila (Aronoff 1976; Plag 2003; Bauer 1983: 63). Ponekad se ističe status takvih kreacija kao *hapaksa* koji se neće institucionalizirati kao trajni članovi leksikona (Plag 2003) i njihova uloga kao sredstava za privlačenje pozornosti (npr. Bauer 2001: 57–58). Iako ne govore izrijeckom o tvorbi augmentativa i deminutiva, Zwicky i Pullum (1987) slično opisuju „ekspresivnu morfologiju” kao vrstu morfologije koja se od „obične morfologije” razlikuje po tome što se povezuje s ekspresivnim, poetskim, ludičnim i sl. efektima, a karakterizira ju anomalno ponašanje. Anomalnost s tvorбом deminutiva, augmentativa, pejorativa i sl. povezuje Babić kada načelno kaže „[č]esto se osjećajno značenje dobiva

Tako se pod krov evaluativnosti može svrstati veći broj naoko nepovezanih pojava, među ostalim u slučaju glagola tj. onomaziološke kategorije Količine radnje neki tipovi *Aktionsarta*; u kategoriji Količine kvalitete morfološka sredstva za izražavanje atenuacije itd. I Marković neke od spomenutih pojava povezuje s deminutivnosti (usp. 2013: 48).

⁹ Među ostalim, kada tvrdi da se u ranoj fazi jezičnog razvoja deminutivi često koriste u primarno pragmatičke svrhe (u govoru usmjerenom djetetu), što nije značajka prototipne derivacijske morfologije; kada za deminutive utvrđuje veću sklonost glasovnoj ikoničnosti od obične derivacijske morfologije (npr. sklonost visokim palatalnim samoglasnicima); ili kada u deminutivima koji se koriste u komunikaciji usmjerenoj prema djeci utvrđuje veću sklonost nemorfološkog skraćivanja, npr. *Mutt-i* vs. *Mütter-chen/lein* itd. (str. 102ff).

narušavanjem sustavne tvorbe” (Babić 2002: 62). Moguća manifestacija „anomaličnog” ponašanja jest činjenica da postojanje konvencionalnih tvorbenica građenih visokoproduktivnim sredstvima nije zapreka tvorbi sinonimnih oblika (usp. i Mattiello 2008; Miller 2014: 38, Grandi 2017: 63), pa otud augmentativ *boleštara* (u korpusu hrWaC N = 1) uz uobičajeniji *boleština* (N = 3066). Tomu bi se mogla pridodati i opaska da govornici često nemaju potpunu kontrolu nad tvorbom riječi sredstvima ekspresivne morfologije (Zwicky i Pullum 1987: 337), gradeći alternativne oblike za istu riječ npr. *drygoodseteria* vs. *drygoodsteria*. S obzirom na rečeno ne iznenađuje što se većina primjera kojima se u Markovićevoj *Hrvatskoj morfonologiji* (2013) ilustriraju nesustavne glasovne promjene, tj. one „koje su u smislu sustavna objašnjenja neobjašnjive i nepredvidljive ili sporadične, idiosinkratične, koje se vladaju u skladu s pravilom koje vrijedi tek za pojedinu riječ (pojedini morf) ili vrlo malo njih, kod kojih je ostvaraj, izgovor morfema, dakle morf ili površinska postava nepredvidljiv” (str. 46), odnosi na deminutivne odnosno deminutivno/iterativne glagole poput *bockati*, *glockati*, *gucnuti*, *gricnuti*, *grickati*, *šečkati* (*se*), *mučkati*, *truckati*; atenuirane pridjeve poput *luckast*, *ovolicki*, *ovolišni*, *žučkast*, *boležljiv*, *bojažljiv*, *malecki* ili hipokoristične imenice poput *sunašce*, *lišce*, *gricko*. Ne tvrdimo pritom da je nesustavnost/anomaličnost isključiva ili neizostavna značajka evaluativnih morfoloških sredstava, ali bi za njih mogla biti posebno karakteristična (usp. i Bauer 1997: 564). Konačno, ekspresivnom se karakteru evaluativne morfologije može pripisati i potreba za obnavljanjem ili „pojačavanjem” formalnih sredstava za iskazivanje evaluacije (usp. i Mutz 2015: 146), čime se mogu objasniti primjeri dvostruke augmentivizacije, poput primjera *ručerdara* i posljedičnog „stapanja” tj. konglutinacije augmentativnih sufikasa poput *-end-a + -ar-a* → *-endar-a* (vidi niže). Prema Milleru s gubitkom ekspresivnosti oblici koji su nekada bili ekspresivnog karaktera postaju standard, odnosno običan neekspresivan leksik (2014: 127), kao što je slučaj s francuskom imenicom za ‘sunce’ *soleil* nastalom od srednjovjekovnog latinskog deminutiva *sōliculus* ‘malo sunce (sōl)’ (Fruyt 1989: 129, u Miller 2014: 127).

Evaluativne se konstrukcije mogu definirati i funkcionalno. Funkcija je različitih evaluativnih konstrukcija (Štekauer 2015) izražavanje deskriptivne i/ili kvalitativne evaluacije. U prvom se entitet ocjenjuje na temelju odstupanja njegovih objektivnih značajki (uglavnom dimenzionalnih) od implicitne norme na odgovarajućoj skali. U drugom govornik iskazuje subjektivne osjećaje/mišljenja o entitetu na nekoj afektivnoj skali. Prototipne

evaluativne konstrukcije mogu se definirati prema ovim parametrima (usp. Grandi i Körtvélyessy 2015: 12):¹⁰

	Deskriptivna perspektiva	Kvalitativna perspektiva
Pomak k pozitivnom kraju	Prototipni augmentativi (VELIKO)	Prototipni ameliorativi (DOBRO)
Pomak k negativnom kraju	Prototipni deminutivi (MALO)	Prototipni pejorativi (LOŠE)

Na planu izraza evaluativna konstrukcija mora sadržavati eksplicitan izraz standardne veličine i evaluativni eksponent. U slučaju sufiksacija standardna veličina, iskazana u leksički samostalnoj osnovnoj riječi (*drvo*) podudara se s tvorbenom osnovom (*drv-*), a pomak na skali izražava se sufiksom kao evaluativnim eksponentom (*-uskar-a*). Radi se o modifikacijskom tipu tvorbe jer *drvuskara* je i dalje *drvo*, ali je ono veliko (potencijalno grubo, opasno itd.).

Budući da su u literaturi evaluativna značenja isključivo vezana uz proširene oblike sufiksa i da smo u korpusu zatekli neke dosad nezabilježene proširene oblike, u nastavku ukratko prikazujemo Haspelmathov (1994) paradigmatički model analize/nastanka afikasa kao pripremu za analizu u dijelu 5.3.

3.2. O paradigmatičkom modelu analize/nastanka afikasa

Sažimajući bogatu tradiciju istraživanja u području dijakronijske morfologije, Haspelmath (1994: 1) govori o dva osnovna modela morfološke analize, koja odgovaraju dvjema hipotezama o dijakronijskom nastanku afikasa. Sintagmatski model podrazumijeva morfološku analizu kompleksnih oblika na nizove segmenata. Dijakronijski to odgovara procesu gramatikalizacije, tj. redukcije (fonološke i semantičke) samostalnih riječi i njihovu spajanju (u Haspelmathovoj terminologiji „aglutinaciji”) s nereduciranim riječima. Paradigmatički model morfološke analize, pa onda i dijakronijskog nastanka sufiksa, podrazumijeva usporedbu morfološki složenih riječi s drugim morfološki složenim riječima u sustavu kako bi se došlo do poopćenja relevantnih za razumijevanje (nastanka) morfološke strukture. Temeljni

¹⁰ Bally (1965: 248–252, u Hummel 2015: 1529) podrazumijeva obavezno prožimanje deskriptivne i kvalitativne perspektive.

je proces reanaliza, kojim govornici dolaze do drugačijeg shvaćanja morfološke strukture riječi od očekivane. „When a complex word whose structure is perceived in a certain way is compared to other words to which it can be seen as somehow similar, it may be reanalyzed, and perceived as having a different structure, thus paving the way for an abductive change” (Adams 2001: 133). Mogućnost analize složenih morfoloških oblika (engl. *analyzability*) stvar je govornikove sposobnosti da u simboličnoj strukturi oblika uoči dijelove koji jesu ili za koje pretpostavlja da su i sami simbolične naravi (usp. i Talyor 2015).¹¹ Pritom je nevažno odgovara li takva analiza „stvarnoj” morfološkoj slici, a uloga subjektivnog elementa u percepciji strukture posebno dolazi do izražaja u pučkoj etimologiji. Sada već klasičan primjer jest sufiksacija *hamburg-er* ‘tip odreska od mljevenoga mesa (ne šunke!)’, navodni specijalitet grada Hamburga. Reanalizirana je kao endocentrična složenica *ham+burger* i iznjedrila je niz daljnjih analoških složenica s oblikom *burger* kao drugim članom.¹²

Prema Haspelmathu (1994) tri su tipa reanalize, koje naziva teleskopiranje, konglutinacija i sekrecija. Teleskopiranje podrazumijeva analizu sekundarnih izvedenica kao izvedenica izgrađenih iz primarne, a ne njima neposredne osnove. Tako se iz *tuil-er-ie* ‘tvornica za proizvodnju crijepa’ < *tuilier* ‘proizvođač crijepa’ < *tuile* ‘crijep’ izlučio teleskopirani sufiks *-erie*, koji se izravno primjenjuje u tvorbi novih naziva za tvornice, npr. *conserv-erie* ‘tvornica konzervirane hrane’. U konglutinaciji se kombiniraju unutarnji i vanjski afiks tako da unutarnji postaje formalno, ali ne i semantički, dio vanjskoga afiksa. Razlika između teleskopiranja i konglutinacije nije čvrsta, a po nekima ni jasna, tim više što Haspelmath ta dva procesa oprimjeruje istim francuskim sufiksom (usp. Pharies 2015: 1855). Treći je tip sekrecija, postupak u kojemu se „neafiksalni dio korijena” (1994: 8) pridružuje liku afiksa. Primjerice francuske agentivne imenice poput *fruit-ier* ‘trgovac voćem’ nakon reanalize u *frui-tier* iznjedrile su „prošireni” sufiks koji se koristi u tvorbi novih primjera npr. *bijou* ‘dragulj’ > *bijou-tier* ‘draguljar’.¹³ U slučaju sufikasa, u sva tri tipa reanalize dolazi do formalnog

¹¹ „Analyzability pertains to the ability of speakers to recognize the contribution that each component structure makes to the composite whole” (Langacker 1987: 448).

¹² Za više o fonološkoj motivaciji za ovu reanalizu vidi u Taylor (2004).

¹³ Primjer je Haspelmath posudio iz Meyer-Lübke (1921), ali priznaje da se u konkretnom slučaju ne radi o nezavisnom sufiksu *-tier* već o alomorfu sufiksa *-ier*, budući da se *-tier* pojavljuje samo tamo gdje je potrebno izbjeći zijev između dvaju samoglasnika.

proširenja sufikasa, pri čemu se s jedne strane krajnjem sufiksu pridružuje ili prethodni sufiks (teleskopiranje i konglutinacija) ili dio korijena (sekrecija). Na prva dva pozvat ćemo se u raspravi o nekim od proširenih oblika sufiksa *-(j)ar-a*, no budući da ih za potrebe ove studije nećemo smatrati različitim procesima, u nastavku ćemo ih zvati „konglutinacijom”.

4. Metodologija

Primjere smo prikupili iz hrvatskog mrežnog korpusa hrWaC (Ljubešić i Klubička 2014). Njegova trenutna inačica obaseže 1,4 milijarde pojava iz tekstova prikupljenih s hrvatskih HTML- stranica s vršne domene .hr. Korpus nije uravnotežen, ali sadrži tekstove koji pripadaju i standardnom i nestandardnom hrvatskom i kao takav može dati dobar uvid u to kako govornici hrvatskog jezika upotrebljavaju sufiks *-AR-A*. Ne isključujemo pritom vrlo izglednu mogućnost da bi analiza primjera prikupljenih iz nekog drugog korpusa (npr. Hrvatski nacionalni korpus) dala donekle drugačije rezultate, utoliko što bi u tom korpusu mogao biti drugačiji omjer tekstova različitih registara, stilova i žanrova (usp. i Plag i dr. 1999; Baayen 2009: 908).

Naša datoteka obaseže 436 različenica na *-AR-A* koje su semantički analizirane u svim pojavnicama ako im je ukupna učestalost pojava (*token frequency* ili TokFr) manja od 300 ($N = 403$, ili 92,43%), odnosno u uzorku od 300 pojava ukoliko im je TokFr veća od 300 ($N = 33$, ili 7,57%). Cilj je bio identificirati sva značenja pojedinih riječi, koja za potrebe ovoga rada nismo pojedinačno kvantificirali jer bi to bilo relevantno za neka druga istraživačka pitanja, npr. proučavanje leksičke i afiksalne polisemije.¹⁴ Iz analize smo izuzeli posuđenice poput *maskara*, *kapara*, *fukara* te sekundarne tvorbe iz postojećih sufiksacija na *-AR-A*, npr. *ekobrvnara*, *predsušara* itd.

¹⁴ Pri odlučivanju o tome koje ćemo varijantne uporabe iste riječi izdvojiti u zasebne semantičke kategorije, a koje ne vodili smo se literaturom o polisemiji (npr. Geeraerts 1993; Tuggy 1993; Paradis 2004), ali i nastojanjem da kategorije postuliramo na način i na razini granularnosti koji će olakšati usporedbu s dosadašnjim semantičkim opisima sufiksa. Primjerice značenja ‘institucija’ vs. ‘fizička građevina’ u imenica poput *uljara* ili *cementara* svrstana su pod zajedničko značenje lokativnosti. Ta vrsta polisemije, iako relativno pravilna i čak dijelom predvidljiva, karakteristična je i za netvorbeni leksik, uključujući vlastite imenice i netvorbene riječi, a ne pojavljuje se kao tvorbeno relevantna semantička kategorija u npr. Babić (2002) i Barić i sur. (1997).

5. Analiza i diskusija

U Tablici 1 posebno ističemo podatak da je u uzorku od 436 imenica najviše *hapaksa*, tj. imenica s minimalnom pojavnosti (*mode* = 1).

Tablica 1. *Opći kvantitativni podaci za izvedenice sufiksa -AR-A uzorkovane iz korpusa hrWaC*

TypFr	TokFr_ukupno	Min TokFr	Max TokFr	Mode	Mean
436	103 456	1	13 716	1	237,28

Radi se o 161 imenici (ili 36,93%), koje bi u najmanju ruku mogle biti okazionalizmi, a potencijalni su neologizmi (usp. Marković 2012: 131–132).¹⁵ S obzirom na to da se nastanak novih riječi tvorenih određenim obrascem može smatrati jednim od pokazatelja njegove produktivnosti (Haspelmath 2002: 39, usp. i Baayen 1992), informacija o tome u kojem se značenju sufiks najčešće bilježi u *hapaksima* važnija je za određivanje produktivnosti njegovih pojedinih značenja od informacije o ukupnom broju riječi tvorenih tim sufiksom u kojima su se ta značenja ostvarila.¹⁶ Velik broj postojećih riječi tvorenih određenim sufiksom može biti odrazom njegove „popularnosti” u prošlosti i dati pogrešnu sliku njegove produktivnosti u aktualnom vremenu (Bauer 2001: 48–49). To je primjerice slučaj s engleskim sufiksom *-ment* koji se javlja u preko 700 izvedenica, ali nije više

¹⁵ Određeni broj *hapaksa* ostat će okazionalizmi, tj. neće postati trajnim članovima leksikona, a moguće je i da minimalna pojavnost nekih *hapaksa* odražava tek stanje u korpusu, no ne i stvarnu jedinstvenost riječi u uporabi. Što se tiče okazionalističke naravi nekih naših primjera, valja imati na umu da funkcije tvorbe riječi nadilaze potrebe za imenovanjem novih koncepata i popunjavanjem leksičkih praznina, odnosno da uključuju i sintaktičku rekatégorizaciju, tekstualnu deiksu, privlačenje pozornosti itd. (usp. Kastovsky 1986; Hoehnhaus 2007). Činjenica da je određeni dio naših primjera okazionalističke naravi po nama ne umanjuje njihov doprinos produktivnosti sufiksa. U tome odstupamo od Bauera (2001), po kome „idiosinkratske” tvorbe poput npr. naših sufiksacija *Beljara* (izvedeno iz naziva za hrvatsku tvornicu Belje), *Hitleronjara* ne ukazuju na produktivnost tvorbenog sredstva. U idiosinkratske tvorbe Bauer ubraja poetske tvorbe, riječi u naslovima novinskih i drugih tekstova, tvorbe nastale jezičnom igrom bez snažne semantičke motivacije, tvorbe jednog kreativnog pojedinca, stručnu terminologiju i slučajeve kada je pojedinim morfemom tvorena samo jedna riječ. Tu se Bauer dotiče brojnih pitanja i problema u definiranju i mjerenju produktivnosti, u što ovdje ne možemo ulaziti. Za više o toj problematici upućujemo čitatelja na, među ostalim, Baayen (1992), Bauer (2001), Miller (2014: Poglavlje 2) itd.

¹⁶ Broj *hapaksa* element je nekih od eksplicitnijih mjera produktivnosti npr. Baayenove produktivnosti u užem smislu (P) (Baayen 1992; Plag, Dalton-Puffer i Baayen 1999).

produktivan. „Productivity is all about potential. A process is productive if it has the potential to lead to new coinages, or **to the extent to which it does lead to new coinages**” (Bauer 2001: 41; naglasak naš).

Prije no što u Tablicama 2 i 3 iznesemo podatke o najzastupljenijim značenjima u ukupnom korpusu i u *hapaksima*, treba ukratko opisati najvažnije značenjske kategorije s posebnim fokusom na dvije evaluativne kategorije: augmentativnost i neaugmentativna evaluativnost.

5.1. Semantička struktura sufiksa: opis i oprimjerenje najvažnijih kategorija

Lokativnost. Prototipni su primjeri imenice za građevine ili prostore unutar kojih se odvija/može odvijati proces, radnja ili stanje (‘situacija’). Situacija može biti kodirana u osnovi (*sušara* < *sušiti*) ili se može lako rekonstruirati iz konceptualne pozadine.¹⁷ U potonjem slučaju osnove imenuju druge istaknute elemente, npr. proizvod, građevinski materijal i sl. Usp. *cementara* < *cement* ili *blatnjara* < *blato/blatno*. Na nižoj razini poopćenja bilježimo sljedeće istaknutije semantičke obrasce:

- mjesto gdje se eksploatira/proizvodi/prodaje N: *šljunčara*, *šibicara*, *knjižara*
- mjesto izgrađeno pretežno od N: *brvnara*, *kartonjara*, *betonjara*
- mjesto gdje se V: *sušara*, *tiskara*, *špijunara*
- mjesto za držanje/skladištenje/čuvanje N: *ledara*, *drvara*, *svinjara*
- mjesto koje je Adj: *fensinjara*, *bezveznjara*, *šupljara*

Predmeti/sredstva: prototipni su primjeri imenice za manje predmete kojima agens rukuje u izvršavanju radnje, a rubniji od prototipa odstupaju po kriterijima veličine, manipulabilnosti itd. Dio su argumentne strukture glagola, a imenuju entitete iz različitih ontoloških kategorija – vozila, ručne alate, opremu itd. I ovdje postoje „opisni” obrasci, npr. kodiranje predmeta (koji služe obavljanju kakve aktivnosti) kao predmeta izrađenih od čega ili predmeta s istaknutom značajkom. Najčešći su podobrasci:

- predmet koji služi za obavljanje radnje nad/izradu N: *srdelara*, *trupčara*, *šrotara*

¹⁷ Na slično uopćen način mjesta definiraju i Szymanek (2015: 1330) i za sufiks *-ery* Adams (2001: 65).

- predmet koji je Adj: *jeftinjara, spidara* (bicikl), *drndara* (cesta)¹⁸
- predmet koji služi za V: *pjeskara, kenjara*
- predmet izgrađen pretežno od N: *šibljara, krpara, pletara*
- predmet koji služi za skladištenje/držanje/odlaganje N: *pepeljara, soljara, sapunjara*

Osobe: Za razliku od (pučkotaksonomskog) nazivlja za biljke i životinje (patka *gluhara*, gljiva *puhara* itd.), imenice za ljude uglavnom su pejorativne, ali odgovaraju mutacijskom, a ne modifikacijskom tipu tvorbe. Smatramo ih sekundarno evaluativnima zbog u pravilu negativnih implikacija koje se vežu uz njihova temeljna mutacijska značenja, usp.:

- osoba koja je (izrazito) Adj: *ledenjara, iskusnjara, fejkara*
- osoba koja ima (jako) velik N: *guzara, sisara, jezičara, mudara*
- osoba koja (u velikoj/pretjeranoj mjeri) V: *kiksara, seksara, kuknjara, pekmezara*

U nastavku detaljnije opisujemo augmentativnost i neaugmentativnu evaluativnost (skupno „evaluativnost u širem smislu/šire evaluativna značenja”). Obje se sijeku s ostalim semantičkim kategorijama jer podrazumijevaju šire evaluativna tumačenja ontološki različitih entiteta (osobe, životinje, mjesta, predmeti itd.).

Augmentativnost je modifikacijska kategorija čiji se semantički prototip može opisati parafrazom ‘velik X’, a radi se o nekoj dimenziji fizičke veličine (*šuma* > *šumeskara*). Semantički neprototipnim augmentativima smatramo slučajeve gdje se ne gradi fizička veličina, već intenzitet osobine ili ponašanja kao implicitno svojstvo osnovom imenovanog entiteta. Npr. *konjuskara* (< *konj*) je metaforički ‘veliki konj, tj. jako glupa, nerazumna osoba’, *komunjara* (< *komunist*) je ‘veliki komunist tj. onaj koji gorljivo zastupa/slijedi komunističku ideologiju’.¹⁹ Uporište za takvo šire poimanje augmentativnosti nalazimo u dvjema činjenicama. Prvo, u tipološkom smislu stupnjevanje nije ograničeno na pridjeve i priloge ni na samo tri stupnja

¹⁸ Radi uštede prostora osnove ili tumačenja primjera sufiksacija navodit ćemo samo gdje je to nužno za razumijevanje.

¹⁹ Ovakva su tumačenja posredovana metonimijom KATEGORIJA ZA SVOJSTVO (Kövecses i Radden 1998: 54), odnosno metonimijom KATEGORIJA ZA PONAŠANJE (Ebensgaard Jensen 2014: 22).

– apsolutiv, komparativ i superlativ (usp. Marković 2012: 301). Marković u okviru kategorije komparacije govori o *intenzivu*²⁰ kao obliku kojim se iskazuje pojačanost i iako to oprimjeruje perifrastičnom konstrukcijom ‘jako X’ uz pridjev *jako crven*, nadodaje da se perifrastičnom konstrukcijom komparirati mogu i glagoli te imenice kao npr. *ja sam budala*, *ja sam najveća budala na svijetu*. Otamo nas samo mali korak dijeli do funkcionalno analognih sintetičnih augmentativa (*ja sam*) *budaletina/budaleskara*. Iz sličnih pobuda Dressler i Merlini Barbaresi (1994) augmentativni sufiks *-one* opisuje unutar poglavlja o intenzifikaciji. Drugo uporište nalazimo u usporedivo širokom poimanju deminutivnosti u Dressler i Merlini Barbaresi (1994: 120–121; vidi i Babić 2002: 176), gdje se uz deminutivizaciju svojstava u domeni vizualne percepcije kao deminutivi analiziraju i primjeri iz drugih perceptivnih domena, npr. *rumor-etto* ‘slabija buka’ (akustična percepcija), *Düft-erl* ‘slabiji miris’ (njih), *vin-ello* ‘slabašno vino’ (okus) itd. U svim se slučajevima deminutivizira skalaro svojstvo (visina, uгода, jačina i sl.), koje se nalazi u konceptualnoj pozadini označenog nominalnog entiteta (usp. i Dressler i Merlini Barbaresi 1994: 157). Značajniji podobrasci uključuju sljedeće:

- osoba s visokim intenzitetom svojstva impliciranog u $N_{\text{osoba_svojstvo}}$: *šušendar* (< *šuša*), *budaleskara*, *majmunjara*
- osoba s visokim intenzitetom svojstva/ponašanja impliciranog u $N_{\text{osoba_društvena skupina}}$: *komunjara*, *fašinjara* (< *fašist*), *tajkunjara*
- velik $N_{\text{dio tijela}}$: *pizdara*, *gubendar* (< *gubica*), *glaveždara*
- osoba s visokim intenzitetom svojstva impliciranog u $N_{\text{osoba_dobna skupina}}$: *deduskara*, *klinjara* (< *klinac*), *babuskara*, *bebara*
- veliko N_{mjesto} : *šumeskara*, *kučendar*, *graduskara*
- velik $N_{\text{predmet_artefakt}}$: *gajbara*, *kavuljara*, *trubentara* (< *truba* ‘žarg. cigareta hašiša/marihuane’)
- velika $N_{\text{zivotinja}}$: *zmijara*, *bubara*, *muhara*

²⁰ Još je Bolinger (1972) govoreći o intenzifikaciji pojam proširio tako da se osim pridjeva i priloga odnosi i na imenice i glagole. Točnije, termin *intenzifikator* koristi za sve jezične konstrukcije kojima se gradira nekakvo svojstvo (1972: 17), ističući da se upravo u gramatičkom fenomenu intenzifikacije ogleđa semantička sličnost između pridjeva, imenica i glagola. U novije se vrijeme shvaćanje intenzifikacije proširilo i izvan okvira propozicionalnog sadržaja iskaza, pa se tako govori o intenzificiranju govornikova stava o sadržaju iskaza na subjektivnoj razini iskaza ili ilokucijske sile iskaza na intersubjektivnoj razini (Napoli i Ravello 2017). U literaturi o evaluativnoj morfologiji posredno se može zaključiti da se u slučaju augmentacije i intenzifikacije radi o vrlo bliskim pojmovima.

Uz augmentativne se imenice gotovo beziznimno vežu implikacije koje su u pravilu negativne (usp. Dressler i Merlini Barbaresi 1994: 444–445).²¹ U pitanje razgraničenja augmentacije/intenzifikacije od pejoracije (rjeđe amelioracije) ovdje ne možemo ulaziti. Ono ovisi o teorijskim promišljanjima odnosa semantike i pragmatike (za jedno tumačenje vidi Dressler i Merlini Barbaresi 1994). No možemo se složiti da, što je manja mogućnost denotativnog povećanja nekog dimenzionalnog svojstva (veličine, intenziteta i sl.), time je veća vjerojatnost da se evaluativnim sufiksom iskazuju kontekstu primjerene pragmatičke implikacije (Dressler i Merlini Barbaresi 1994: 132).

Neaugmentativna evaluativnost. U ovoj se modifikacijskoj kategoriji ne radi ili se ne može raditi o augmentaciji po nekakvoj skali veličine. Imenica *Snejpara* < *Snejp* odnosi se na profesora Snapea iz romana o Harryju Potteru te kao imenica jedinstvene referencije ne može značiti profesora Snapea fizički većeg/višeg od sebe samoga. Konkretna se primjer ne odnosi ni na sljedbenika profesorova učenja, pa se ne može pretpostaviti augmentacija u smislu intenzivnog ponašanja karakterističnog za dotičnog profesora. Radi se o iskazivanju (vjerojatno) pozitivnog afekta prema tom osebujnom liku. Primjer ludičke uporabe sufiksa bilježimo u imenici *kunjara* (< *kune*) u primjeru „*Normalno kupljen, sa naručenzi i draj monate čekanjzi je oko hundert nojn und nojncih kunjara*” (usp. Dressler i Merlini Barbaresi 1994: 123; Babić 2002: 176).

- EVAL N_{mjesto}: *ćuzara, čipotekara, Beljara* (< *Belje*)
- EVAL N_{ime osobe}: *Majara, Hitleronjara, Snejpara*
- EVAL N_{predmet}: *džonara, tipkovnjara, kožnjara* (< *kožnjak*)
- EVAL N_{osoba_društ.v. skup.}: *zombara* (< *zombi*), *makedonjara, rusenjara*
- EVAL N_{apstraktno}: *čunjara* (< *kuna*), *kunjara, drmesara* (< *drmeš*)

5.2. Semantička struktura sufiksa

Budući da se određenim brojem sufiksacija iskazuje više značenja (N = 71, tj. 16,3%), a Tablica 2 prikazuje učestalost semantičkih kategorija, ukupna TypFr semantičkih kategorija veća je od ukupne TypFr imenica (Tablica 1).

²¹ Babić (2002: 256) u vezi s augmentativnim sufiksom *-in-a* ističe da pogrdno značenje nije automatsko jer je nekada i širi kontekst nedovoljan za razlučivanje točnog „osjećajnog” značenja tvorenice.

Razvidno je iz Tablice 2 da se značenje lokativnosti ostvaruje najčešće kao jedino ili jedno od značenja višeznačnih imenica. Među najčešćim su i kategorije predmeta i osoba. No po nama je značajniji podatak da je drugo najraširenije značenje upravo augmentativno, koje zajedno s četvrtorangiranim neaugmentativno evaluativnim značenjem zauzima gotovo jednak udio u ukupnom broju sufiksacija kao i lokativnost.

Ipak, te rezultate treba tumačiti u svjetlu triju važnih čimbenika. Prvo, na dominantnost šire evaluativnih značenja u nekoj je mjeri zasigurno utjecao izbor korpusa. U hrWaC-u brojni su primjeri s foruma, iz blogova, tabloida itd, gdje je snažno zastupljen senzacionalistički diskurs, diskurs konflikta, pa time i potreba za ekspresivnošću, evaluacijom ili jezičnom igrom (usp. i Hummel 2015: 1541; Costa 2017: 355; Miller 2014: 17; Mattiello 2008). Drugo, drastična razlika između rezultata ove studije i ranijih percepcija o zastupljenosti augmentativnih i pejorativnih značenja nedvojbeno je posljedica i širine njihove definicije u ovoj studiji. Treće, budući da je u tvorbi uobičajeno kraćenje osnova, neki se primjeri mogu tumačiti dvojako: ili kao primjeri mutacijske ili kao primjeri modifikacijske tvorbe, npr. *pametnjara* je ili 'velika pametnica', dakle augmentativ ili obična derivacija značenja 'osoba koja je (jako) pametna'. Mi smo ih tumačili kao modifikacijske tvorbe, tj. augmentative.

Tablica 2. Učestalost (TypFr) semant. kategorija u ukupnom uzorku ($N_{imen.} = 436$; $N_{značenja} = 558$)

	Sem. kateg.	TypFr	%
1	Lokativnost	173	31,00
2	Augmentativnost	108	19,35
3	Predmet	84	15,05
4	Neaugmentativna evaluativnost	59	10,57
5	Osoba	48	8,60
6	Hrana/piće	22	3,94
7	Biljka	20	3,58
8	Životinja	17	3,05
9	Tijelo	10	1,79
10	Zbirnost	5	0,90
11	Ostalo	12	2,15
Ukupno		558	100,00

Tablica 3. Učestalost semantičkih kategorija među hapaksima na -AR-A u korpusu hrWaC (N = 161)

	Sem. kateg.	TypFr	%
1	Augmentativnost	49	30,43
2	Lokativnost	32	19,88
3	Neaugmentativna evaluativnost	28	17,39
4	Osoba	18	11,18
5	Predmet	16	9,94
6	Biljka	8	4,97
7	Hrana/piće	4	2,48
8	Životinja	4	2,48
9	Tijelo	1	0,62
10	Stanje	1	0,62
Ukupno		161	100,00

U podskupu *hapaksa* (Tablica 3) jasno dominiraju augmentativna značenja, tek su na drugom mjestu mjesna, a potom slijede neaugmentativno evaluativna značenja. Združena je TypFr šire evaluativnih značenja 77, što čini skoro polovicu *hapaksa* (47,82%). To znači da su, sudeći po broju *hapaksa*, evaluativna značenja potencijalno najproduktivnija značenja sufiksa -AR-A.²²

5.3. Oblici sufiksa

Budući da su prema našim rezultatima evaluativna značenja produktivnija nego što se to može zaključiti iz nekolicine primjera iz literature i da se iskazuju i temeljnim oblicima sufiksa, u Tablici 4 prikazujemo raspodjelu temeljnih i proširenih oblika sufiksa s obzirom na dvije skupine značenja, mutacijska i modifikacijska/evaluativna.

²² S obzirom na okazionalističku narav nekih naših šire evaluativnih sufiksacija, Bauer (2001) se ne bi bezrezervno složio s ovom ocjenom (vidi bilješku 15).

Tablica 4. *Distribucija temeljnih i proširenih oblika sufiksa prema dvjema značenjskim skupinama*

	Temeljni oblik	Prošireni oblik	Ukupno
<i>Modifikacijsko/evaluativno</i>	117	45	162
<i>Mutacijsko</i>	273	1 ²³	274
Ukupno	390	46	436

Budući da su neke od 436 imenica višeznačne, trebalo je odlučiti u koju značenjsku kategoriju svrstati višeznačne imenice s temeljnim oblikom sufiksa koje kombiniraju mutacijska i evaluativna značenja (npr. *guzara* ‘osoba s velikom guzicom’ nasuprot ‘velika guzica’). Svrstali smo ih u kategoriju evaluativnosti jer se to smatra obilježenom situacijom. Točnije, važan nam je i za neka daljnja istraživačka pitanja zanimljiv podatak da su pojedine imenice s temeljnim sufiksom višeznačne i da kao takve u svojoj značenjskoj strukturi uključuju i šire evaluativna značenja. S obzirom na dosadašnje opise ne iznenađuje nas činjenica da, uz jednu iznimku, imenice s proširenim sufiksima nismo zatekli u mutacijskim značenjima. No itekako iznenađuje podatak da među imenicama sa šire evaluativnim značenjem ima njih čak 117 s temeljnim oblikom sufiksa. Od tih 117 imenica višeznačno je njih tek 22, što znači da je temeljni oblik sufiksa u modifikacijskim značenjima češće stvar izbora nego „nasljeđivanja” temeljnog sufiksa od imenica u čijoj semantičkoj strukturi takva modifikacijska značenja koegzistiraju uz primarna mutacijska. Evo nekih od brojnih jednoznačnih evaluativnih imenica s temeljnim oblikom sufiksa: *zombara* (< *zombi*), *zakonjara* (< *zakon*), *uhljebara* (< *uhljeb*), *balonjara* (*balon*), *Beljara* (< *Belje*), *Snejpara* (< *Snejp*), *Fejsara* (< *Fejs* (*Facebook*)), *đankara* (< *đanki* (*junkie*)) te uz kraćenje osnova, npr. *Kofinjara* (< *Kofin(g)*, vrsta pokemona), *komunjara* (< *komun(-ist)*).²⁴

Naposlijetku, s obzirom na to da u literaturi ne nalazimo sustavnijih napomena o podrijetlu proširenih oblika sufiksa, u nastavku ćemo ponuditi hipoteze o mogućim uzrocima i mehanizmima nastanka nekih od tih oblika.

²³ Primjer mutacijske tvorbe s proširenim sufiksom je *kuk-njara* ‘osoba koja učestalo kuka’ (< *kukati*).

²⁴ Ispadanje fleksijskog morfa prije sufiksacije podrazumijeva se i neće se posebno notirati. No ukoliko se uz fleksiju prije sufiksacije krati i osnova, kraćenje ćemo cijelog dočетка riječi (dio osnove + fleksija) označiti oblim zagrada.

Napominjemo da su to tek preliminarna razmišljanja, koja se u budućnosti moraju temeljitije sagledati iz dijakronijske te psiholingvističke perspektive i iz perspektive sustavnih i nesustavnih glasovnih promjena te prozodijskih obrazaca hrvatskoga jezika.²⁵ U ovom je trenutku otvoreno hoće li se neki od tih oblika (posebno oni zatečeni tek u jednom primjeru) konvencionalizirati i postati primjenjivi u tvorbi novih imenica evaluativnog značenja.

(Parcijalna) konglutinacija

- (1) **-erdar-a** ručerdara < ruk-a (ili ručerd-a + -ar-a)
- (2) **-endar-a** rupendara < rup-a, selendara < sel-o, dupendara < dup(e- \emptyset), fudendara < fuf-a, glupendara < glup(-ač-a)/(-an- \emptyset), gubendara < gub(-ic-a), kučendara < kuč-a, shupendara < shup-a, šupendara < šup(-ak- \emptyset),²⁶ srbendara < srb(-in- \emptyset) (ili srbend-a + -ar-a)
- (3) **-entar-a** trubentara < trub-a²⁷
- (4) **-embara** čelembara < čel-o
- (5) **-onjar-a**²⁸ čučonjara < čuč-a ‘ženski spolni organ’, Hitleronjara < Hitler- \emptyset , kifonjara < kif(l-a)
- (6) **-uljar-a** kavuljara < kav-a (ili kavulj-a + -ar-a)
- (7) **-etar-a** gužvetara < gužv-a (ili gužvet(-in-a) + -ar-a), đubretara < đubr(e- \emptyset), dupetara < dup(e- \emptyset)
- (8) **-uštar-a** zmijuštara < zmij-a ili (zmijušt(-in-a) + -ar-a)
- (9) **-eštar-a** kurveštara < kurv-a (ili kurvešt(-in-a) + -ar-a), fufeštara < fuf-a

Primjerima (1–9) zajedničko je to što se u morfološkoj strukturi imenica neposredno prije sufiksa -ar-a nalazi puni oblik drugih evaluativnih

²⁵ O važnosti potonje perspektive govori i činjenica da su morfotaktička transparentnost i slogovna struktura prema Haspelmathu (1994: 15–18) među najvažnijim čimbenicima koji pogoduju reanalizi: morfotaktička transparentnost jer reanalizi pogoduju situacije u kojima je uslijed integrativnih fonoloških procesa ili morfonoloških alternacija narušena perceptualna uočljivost afiksa; slogovna struktura jer postoji prirodna sklonost kombiniranju afkasa s osnovama na načine kojima se postiže optimalna slogovna struktura.

²⁶ Imenicu šupak smatramo izvedenom iz pridjeva šup ‘šupalj’ (Matasović i sur. 2021: 442).

²⁷ Oblik -entar-a (samo u trubentara) mogao bi se smatrati alomorfnim oblikom sufiksa -endar-a nastalim zbog progresivnog obezvučenja glasa [d] prema inicijalnom [t] osnove.

²⁸ Proširene sufikse koje je zabilježio i Babić (2002: 132) označavamo podcrtom.

sufikasa (1–4), sekundarno evaluativnih sufikasa mutacijskog tipa (5–6) ili skraćeni oblik drugih evaluativnih sufikasa (7–9). S obzirom na to da je rekurzivnost posebno karakteristična za evaluativna morfološka sredstva (vidi dio 3.1.) i da je dijelom motivirana težnjom za pojačanjem izražajnosti, ne čudi da se *-ar-a* kombinira baš s evaluativnim sufiksima. Ne čudi i njegova spojivost sa sekundarno evaluativnim sufiksima značenja ‘osoba s velikim/-om N’ jer su potonji moguće odigrali važnu ulogu u razvoju „pravih” evaluativnih značenja sufiksa *-AR-A* (usp. Buljan, u tisku).

U primjerima (1–6) sufiksu *-ar-a* prethode šire evaluativni sufiksi *-erd-a*, *-end-a* (*-ent-a*), *-emb-a*, sufiksi *-onj-a* i *-ulj-a* kojima se (uz dozu pogrde) označavaju osobe s istaknutom fizičkom karakteristikom (usp. *bradonja*, *nosonja*, Babić 2002: 62, 294–295; Jurišić 1992: 107; *crnkulja* ‘žena crnka’, Babić 2002: 356; Jurišić 1992: 78), ali i imenice za životinje poput krava, zmija, volova, magaraca, biljaka, stvari (npr. *mrkulja* ‘krava’, *modrulja* ‘zmija’ *rogonja* ‘vol’, *režonja* ‘pas’, ili hipokoristici, npr. *medonja*). U nekim od tih slučajeva ne radi se (još) o konglutinaciji, već o sekundarnoj sufiksaciji s *-ar-a* već sufigiranih (augmentiranih ili sekundarno evaluativnih) osnova (npr. u *ručerdara* < *ručerd-a* + *ar-a*). Dokaz konglutinacije bile bi nove imenice na *-erdar-a* čije primarno augmentivizirane osnove na *-erd-a* ne postoje. Takvu situaciju zasad nismo zabilježili u slučaju slijeda *-erd-ar-a*, ali je potvrđena sa sufiksima *-end-a* i *-onj-a* (vidi niže). Budući da je Babić sufiks *-erd-a*, kao i sufiks *-end-a*, prikazao u kategoriji „ostalo”, i oprimjerio ih sa svega jednom (*ručerdara* 2002: 360), odnosno pet tvorenica (*curenda*, *doktorenda*, *grofenda*, *guzenda*, *Srbenda*, 2002: 359), velika je vjerojatnost da se radi o neproduktivnim sufiksima (usp. Babić 2002: 56). To bi pak moglo predstavljati svojevrsan „poziv” za dodatnu augmentivizaciju, tj. potvrdu primarne augmentativnosti njihovih postojećih tvorenica (usp. dio 3.1.). U slučaju *-end-a* jedini kandidat za objašnjenje rekurzivnom sufiksacijom jest imenica *Srbenda*, zabilježena i u hrWaC-u i u Babić (2002: 35). No uz nju postoji niz imenica na *-endar-a* bez primarno augmentiviziranih osnova, gdje je jednokratna sufiksacija konglutiniranim sufiksom itekako moguća, usp. *šupendar* < *šup-a* (**šupenda*); *rupendar* < *rup-a* (**rupenda*),²⁹ *fufendar* < *fuf-*

²⁹ Napominjemo da smo oblik *rupendar* zabilježili i kao evaluativ vlastitog imena nekađašnje Miss Hrvatske Vanje Rupene (*Rupendar* < *Rupena*). Tri su moguće analize tog primjera: prve dvije podrazumijevaju fonološki oportunitizam, tj. oslanjanje na (a) nepostojeći, ali mogući primarni augmentativ *rupenda* (< *rupa*) te dodatak *-ar-a* ili na (b) postojeći augmentativ *rupendar* (< *rupa*) bez obzira na izostanak semantičke veze. Treća bi analiza

(**fufenda*) itd. Oblik *-emb-ar-a* mogao bi se smatrati i sekundarnom augmentivizacijom ako se prihvati riječ *čelemba* kao primarni augmentativ (nije zabilježen u Babić (2002) ni u korpusu, ali jest dio kolokvijalnoga jezika), a o augmentaciji konglutiniranim sufiksom *-embar-a* moglo bi se govoriti pod istim uvjetima koji vrijede za sufiks *-erd-a*.³⁰ Slično je i sa sljedom *-ulj-ar-a* (6). Podaci zasad idu u prilog sekundarnoj augmentivizaciji jedine zabilježene riječi s tim oblikom, *kavulja*. Što se tiče oblika *-onj-a*, iako imenice tvorene tim sufiksom nisu modifikacijski tip tvorbe, u našim smo primjerima zabilježili primarne osnove koje imenuju izrazito negativno konotirane pojedince *Hitler* i, vulgarno, dijelove tijela *čuča* i *kifla* za ženski, odnosno muški spolni organ. No za razliku od *-ulj-ar-a* ovdje možemo pretpostaviti konglutinaciju *-onjar-a* jer primarne sufiksacije *Hitleronja*, *čuçonja* i *kif(l)onja* nismo zabilježili.

U primjerima (7–9) sufiksi *-etar-a*, *-uštar-a*, *-eštar-a* mogli bi se smatrati ishodom konglutinacije *-ar-a* sa skraćenim oblicima sljedećih augmentativnih sufikasa: *-et(in-a)*,³¹ *-ušt(in-a)*,³² *-ešt(in-a)*.³³ Zanimljivo je da su potonji i sami prošireni oblici sufiksa *-in-a*, čiju bi motivaciju također

podrazumijevala izravnu tvorbu od prezimena *Rupena* i dosad nespomenutog proširenog oblika sufiksa *-dar-a*. Još je barem jedan kandidat za tvorbu tim oblikom (uz kraćenje osnove): *grozđara* < *groz-(nic-a)*. Inače, obliku *-dar-a* određenu legitimnost daje i činjenica da Jurišić „formant” *da* spominje kao sekundarni dometak drugim formantima za augmentative, npr. *-ur-a* (1992: 104) u *nožurda*, *glavurda*.

³⁰ Pokušaj motiviranja ovog primjera imenicom *čelenka* podrazumijevao bi na planu izraza spregu kraćenja osnove *čelen(-k-a)*, primjenu proširenog oblika sufiksa *-bar-a* uz jednačenje završnog dentala osnove [n] po mjestu tvorbe prema početnom labijalu sufiksa [b]. Taj bi postupak bio dodatno kompliciran činjenicom da konvencionalno značenje imenice *čelenka* nije evaluativno (deminutivno?) tumačenje imenice *čelo*; riječ je izvorno turcizam (usp. *čelenk*) u značenju ‘odlikovanje za junaštvo u borbi izrađeno od plemenitih kovina, nosi se kao nakit na kalpaku ili sličnom pokrivalu za glavu’. Drugo joj je značenje iz lovačkog žargona ‘čeaona kost s rogovima visoke divljači izrađena kao trofej’. Ipak, treba priznati da se u korpusu riječ *čelenka* bilježi itekako uobičajeno i kao evaluativ, usp. „I onda jutros pročitam ovaj članak na netu, dođe mi da se upucam u čelenku”, što samo dodatno oprimjeruje slobodu kojom lingvistički naivni, neidealni govornici koriste evaluativna morfološka sredstva.

³¹ Usp. augmentative na *-etin-a*: *babetina*, *bačvetina*, *baretina*, *bradetina*, *britvetina* itd. (Babić 2002: 265; usp. i Jurišić 1992: 102)

³² Usp. augmentative *baruština*, *maglušćina*, *ribušćina*, *vatruština* itd. (Babić 2002: 272); usp. i Jurišić (1992: 104), koji ovaj oblik za augmentative smatra formantom *-šćin-a* proširenim s [u].

³³ Sufiks *-ešćin-a* bilježimo u korpusu u nizu primjera: *budalešćina*, *kurvešćina*, *rakiješćina*, *birtiješćina*, *munješćina*, *dramešćina*, *ribešćina*, *rupešćina* itd.

trebalo obrazložiti (usp. i Jurišić 1992: 94). I dok se u nekim našim primjerima i dalje može pretpostaviti sekundarna sufiksacija skraćene augmentivizirane osnove temeljnim sufiksom *-ar-a* (*gužvet-ar-a*, jer imamo i *gužvetina*; *dupet-ar-a*, jer imamo i *dupetina*), u slučaju *đubretara* nema primarne sufiksacije na *-in-a* (**đubretina*), stoga je moguća jednokratna sufiksacija „gotovim” konglutinatom *-etar-a*. Slično je i sa sufiksom *-uštar-a* u njegovu jedinom primjeru *zmijuštara*, jer barem u korpusu nemamo potvrda za *zmijuština*. Konačno, *-eštar-a* bi mogla biti konglutinat u *fufeštara* jer ne bilježimo oblik *fufeština*, ali ne i u slučaju *kurveštara* jer postoji *kurveština*.³⁴ Zanimljivo je da u formantima koji uključuju segment [š] (ali i [s] i [h]) Jurišić vidi dvije istaknute značajke: prvo da „rado primaju pejorativno značenje” i drugo, da prethodni samoglasnik često varira (1992: 117). Nije poznato koliko je snažna Jurišićeva empirijska podloga za te tvrdnje. Potonja bi se trebala temeljitije sagledati iz morfonološke perspektive. Za prvu se zasad načelno možemo složiti da je intuitivno smisljena jer neki ju naši primjeri potvrđuju – vidi npr. oblike *-uskar-a*, *-uškar-a* i *-eskar-a*. U svakom slučaju trebalo bi provjeriti njezinu valjanost, kao i primjenjivost i na neke druge segmente, u prvom redu dentale [t] (*-etar-a*, *-uštar-a*, *-eštar-a*) i [d] (*-erdar-a*, *-endar-a*) i velar [k] (*-kar-a*, *-uskar-a*, *eskar-a*).³⁵

³⁴ Zabilježen je i oblik *-eždar-a* (*glaveždara* < *glav-a*), koji se od oblika *-eštar-a* razlikuje samo po zvučnosti palatala [š]/[ž] i dentala [t]/[d].

³⁵ Iako tomu ne pridajemo preveliku važnost *apriori*, ili barem ne prije nego što se iscrpe druga moguća objašnjenja, recimo da se u literaturi ovoj tematici pristupa i iz perspektive glasovne simbolike (npr. u engleskom Miller, Poglavlje 10). Govori se tako o navodnoj sklonosti deminutiva i augmentativa k velarnim i alveolarnim suglasnicima (Körtvélyessy 2015: 66). Također, u Arhivi lingvističkih univerzalija (Plank i dr.) zabilježena je navodno bezuvjetna Univerzalija br. 1926 koja govori o fonetskoj ikoničnosti u iskazivanju deminutivnosti (sklonost k visokim prednjim samoglasnicima) i augmentativnosti (sklonost k visokim stražnjim samoglasnicima). Nešto drugačiju glasovnu simboliku vidimo u tvrdnjama (Sapir 1929; Newman 1933; Jespersen 1933; Tarte 1974, u Diffloth 1994: 107) da tamo gdje kvaliteta samoglasnika simbolizira veličinu, [i] će simbolizirati nešto malo, dok će niski samoglasnici, poglavito [a] simbolizirati nešto veliko. Budući da postoje iznimke tim poopćenjima (usp. Körtvélyessy 2015: 65), u najboljem se slučaju može raditi o tendencijama.

Konglutinacija bez rekurzivnosti

- (10) **-enjar-a** *slugenjara* < *slug-a*, *taksenjara* < *taks(-ist-ø)*,
rusenjara < *Rus-ø*, *ustašenjara* < *ustaš-a*, *ADZenjara* < *ADZ-ø*,
SDPenjara < *SDP-ø*
- (11) **-njar-a** *haesesnjara* < *haeses-ø*, *adezenjara* < *adeze-ø*,
esdepenjara < *esdepe-ø*, *fensinjara* < *fensi*,³⁶ *fufnjara* < *fuf-a*,
katolinjara < *katol-i(k-ø)*, *fašinjara* > *faš-i(st-ø)*
- (12) **-unjar-a** *Senjkunjara* < *Senk-a*

Oblici u (10–12) mogli bi se obrazložiti konglutinacijom koja ne podrazumijeva rekurzivnu primjenu evaluativnih sufikasa. Među sufiksacijama s jednostavnim sufiksom *-jar-a* nalazi se nemali broj onih čije su osnove odimenički opisni pridjevi građeni sufiksom *-en*: npr. *drven-jar-a*, *gumen-jar-a*, *leden-jar-a*, *limen-jar-a*, *staklen-jar-a* i nekolicina onih čije su osnove etnici *Jugoslaven-jar-a*, *Sloven(-ac)-jar-a*. Iako nema ničega inherentno negativnog u značenju tih osnova (*drven*, *staklen*, *Slovenac*, *Jugoslaven*), one su, s obzirom na značenja izvedenica, ipak negativno konotirane. Neke od tih izvedenica znače građevine izgrađene od estetski ili funkcionalno nepoželjnih materijala ili pak pripadnike govorniku evidentno nepoželjnih etničkih skupina.³⁷ U tom se smislu čak i dio primjera u ovoj skupini proširenih sufikasa može smatrati sekundarno evaluativnima. Sasvim je zamislivo da su osnovni sufiksi *-en* u navedenim funkcijama inkorporirani u sufiks *-ar-a*, dajući oblik *-enjar-a*. To potvrđuju primjeri poput *Rusenjare* < *Rus(i)* (**Rusen*). Nadalje, vjerojatno djelovanjem metonimije etnički se smisao imenica poput *Jugoslavenjara* mogao početi povezivati s političkom ideologijom, pa otud značenje poput ‘žustri sljedbenik jugoslavenske ideje’ i onda poopćenjem do još uopćenijih značenja uz isti oblik sufiksa ‘žustri sljedbenik ideje/pokreta X’, npr. *ustašenjara*, *ADZenjara*, *SDPenjara*. Jednom kad se oblik *-enjar-a* utvrdio u svom evaluativnom značenju, mogao se početi koristiti gotovo neograničeno (vidi Buljan, u tisku) u tvorbi različitih evaluativa poput *taksenjara* < *taks(-ist-ø)*, *slugenjara* < *slug-a* itd. Oblici *-njar-a/-injar-a* moguće

³⁶ Radi se o fonološkoj adaptaciji engleskog pridjeva *fancy* bez gubitka završnog [i] prije sufiksacije.

³⁷ „... ruševne drvenjare obrubljuju blatne ulice”; „Uostalom koja jebena arbitraža, velika kriza je zadesila i nas i slovenjare i koristit ćemo američki recept za prevladavanje krize ... nismo veliki kao SAD pa nećemo vodit 3-4 rata, nego samo jedan dopodnevni ... pregaziti gamad i austrijskim susjedima omogućiti da su u HR čim stupe preko Spielfilda...”

su motivirani fonološkim razlozima. Npr. u slučaju skraćenice *HSS* dodavanjem sufiksa *-enjar-a* nastala bi tek druga riječ na šest slogova u cijelom uzorku (*haesesenjara*), koja bi uz to imala i funkcionalno nepotrebnu djelomičnu slogovnu repetitivnost (... *es-es-enj* ...).³⁸ U konačnici, što će običan govornik kao nesavršeni poznavatelj morfonoloških obrazaca učiniti s pojedinom riječi, manje je izvjesno, kako smo vidjeli, u evaluativnoj/ekspresivnoj morfologiji, pa tako ne mora nužno uvijek biti ni predvidivo hoće li se izgraditi oblik s oblikom *-enjar-a* ili *-njar-a*. Za oblik *-injar-a* u *katolinjara* < *katolik* i *fašinjara* < *fašist* može se pretpostaviti nepotpuno kraćenje primarnih sufiksa osnove *-ik* i *-ist* iako njihovo kraćenje može biti i potpuno, usp. *komunjara* < *komun-(ist-ø)*. U svakom slučaju, zadržavanjem samoglasnika [i] olakšava se izgovor, usp. *katolnjara* nasuprot *katolinjara* ili *fašnjara* nasuprot *fašinjara*.³⁹ Iako temeljem tih dviju imenica ne možemo tvrditi da je i *-injar-a* među već legitimiziranim proširenim oblicima sufiksa, njegova je uporaba u budućim tvorenicama sasvim zamisliva. Konačno, oblik *-unjar-a*, zatečen samo u jednom primjeru, teško je obrazložiti, osim arbitrarnim izborom samoglasnika [u] za razbijanje konsonantskog skupa koji bi uslijedio pri sufiksaciji s *-njar-a* umjesto s temeljnim oblikom sufiksa *-ar-a*. Usp. *Senjk-unjar-a* nasuprot *Senjk-njar-a* nasuprot *Senjk-ar-a*, ili – idealno – *Senkara* (< *Senka*). Možemo pretpostaviti da bi sufiks *-enjar-a* bio manje poželjan jer bi uz njega imenica *Senjkenjara* asocijativnim (ne morfološkim!) putovima mogla dobiti dodatne (neželjene) konotacije (usp. *kenjara* (< *kenjati*)).

³⁸ Zbog prostornih ograničenja u pitanje prozodijske organizacije sufiksacija nismo ulazili. Ipak, ne možemo se oteti dojmu da bi slogovne i stopne granice mogle igrati važnu ulogu u nastanku/uporabi proširenih oblika evaluativnih sufikasa, baš kao što ulogu igraju u tome „kako će se riječ suptrahirati, na kojem će se mjestu stopiti te na kojem će se mjestu umetati ekspletivni element” (usp. Marković 2012: 395 i Poglavlje 10, vidi i u Haspelmath 1994). Sva područja spomenuta u prethodnom citatu tradicionalno se svrstavaju u područje evaluativne morfologije, odnosno ekstragramatičnih i ekspresivnih tvorbi koje u nekoj mjeri karakterizira tvorbena kreativnost (vidi dio 3.1.). Primjerice Marković u prozodijskoj organizaciji vidi motivaciju za tvorbu hrvatskih **hipokorističnih** imena suptrakcijom (*Tomo* < *Tomislav*, *Kata* < *Katica*), metatezu u suvremenom hrvatskom slengu kao vida **jezične igre** (za.grelba.čki pa.stuh ja.še → ba.čkilza.gre stuh.pa še.), **stapanje** (*figuar* = fi.ček x Ja.guar i *škodilak* = Ško.da x Ca.dillac), **ekspletivnu metatezu** u engleskom (*Alabama Alalba.ma*) – *Ala-fucking-bama*) itd.

³⁹ Usp. i Haspelmath (1994: 17), koji govoreći o optimalnoj slogovnoj strukturi obrazlaže nastanak proširenog oblika ruskog sufiksa *-iskij* < *-skij*. Naime iako bi riječ *mal't-skij* 'malteški' < *Mal'ta* 'Malta' bila fonološki ispravna, izvorni govornici ruskoga zbog lakšeg izgovora preferiraju oblik *mal't-ijskij*.

Još je nekolicina kandidata za proširene sufikse: *-uskar-a* (*babuskara* < *bab-a*, *konjuskara* < *konj-ø*, *drvuskar-a* < *drv(o-ø)*, *broduskara* < *brod-ø*, *deduskara* < *ded-a*, *graduskara* < *grad-ø*), *-uškar-a* (*babuškara* < *bab-a*), *-eskar-a* (*šumeskara* < *šum-a*, *muveskara* < *muv-a*, *buljeskara* < *bulj-a*, *budaleskara* < *budal-a*, *ljudeskara* < *ljud-i*). Jedino što na temelju korpusnih primjera i postojećih opisa tvorbenog sustava možemo predložiti kao polazište za taj skup oblika jest analoška tvorba prema modelima riječi *babuskara* ili *ljudeskara*. Iako nam nije poznata motivacija za njihov nastanak, jedine su konvencionalne, relativno učestale i poznate jedinice – te su kao takve mogle poslužiti kao model za tvorbu ostalih. Upravo se te dvije imenice spominju u drugom dijelu Jurišićeva Nacrta hrvatske slovnice (1992), završene još davne 1948., ali jednako je tako zanimljivo da ih Jurišić smatra augmentativima izvedenim sufiksom *-kar-a*. Taj je prijedlog Babić, kao autor predgovora *Nacrta*, odbacio tvrdeći da je „jednostavnije *-us-* i *-es-* pripisati sufiksu nego osnovi” (1992: 7). Tim se problemom svakako valja detaljnije pozabaviti, no ovdje bismo spomenuli jedan važan element koji je, čini se, Babiću promaknuo, a moguće govori u prilog postojanju sufiksa *-kar-a*. Naime postoji nekoliko imenica srednjega roda čiji množinski oblici i kosi padeži imaju ili mogu imati slog više (tzv. nejednakosložna sklonidba): *čudo* – *čud-es-a*, *nebo* – *neb-es-a*, *tijelo* – *tjel-es-a* (neživa tijela, astronomski objekti), *kolo* – *kol-es-a*, *uho* – *uš-es-a* (Brabec, Hraste, Živković 1954: 62). Posebno je zanimljiva parentetska opaska tih autora da se oblik *kolesa* odnosi na **velike** „točkove” (naglasak naš). Sličnu opasku, ali vezano za oblik *ušesa*, daje i Maretić (1963: 159) kada kaže da je množina od *uho ušesa*, ali samo kada se misli na velike uši. S druge strane Babić navodi *-esin-a* kao jedan od neplodnih u nizu od 36 sufikasa na *-in-a*, za koji znamo da mu je prototipno značenje augmentativno. Uz sufiks *-esin-a* daje napomenu „samo u *ljudesina*, *tjelesina*”. Jasno je da nam ta analiza daje prostora za tvrdnju da je barem jedna od tih dviju imenica, *ljudeskara*, iznjedrila novi augmentativ i to na temelju djelomične konglutinacije prvoga dijela augmentativnog sufiksa *-esin-a* i onoga što bismo po svemu sudeći trebali nazvati sufiksom *-kar-a*.⁴⁰ Osim toga o sufiksu *-kar-a* mogli bismo govoriti i u nešto kompliciranijem primjeru imenice *babuškara*. S obzirom na korpusni primjer jasno je da se ne radi o sufiksaciji osnove *babuška* u značenju ‘ruska lutka-kutija’ sufiksom

⁴⁰ Uvrštenje samoglasnika [o] ispred sufiksa *-kar-a* u primjeru *minjdokara* (< *mindja* ‘vulg. žarg. ženski spolni organ; vagina’) moglo bi se obrazložiti potrebom za razbijanjem suglasničkog skupa.

-ar-a. Međutim može se raditi o dodatku sufiksa *-kar-a* augmentativnoj imenici *babuša* (< *baba*).⁴¹

I na kraju, oblik *-eskar-a* zatečen u *šumeskara* < *šum-a*, *muveskara* < *muva*, *buljeskara* < *bulj-a*, *budaleskara* < *budal-a*, *ljudeskara* < *ljud-i* mogao bi se objasniti razjednačavanjem samoglasnika; uz sufiks *-uskar-a* dobili bismo fonološki prihvatljive, iako u nekom smislu možda neobične augmentative *šumuskara*, *muuskara*, *buljuskara*, *ljuduskara* (v. Marković 2013: 15). Za sličnim argumentima povremeno poseže i Babić (2002: 145) kada raspodjelu umanjeničkih sufikasa *-anc-e* i *-ašč-e* dijelom objašnjava glasovnim razlozima, tvrdeći npr. da se *dvorištanice* i *društvanice* ne kombiniraju sa sufiksom *-ašč-e* „očito zbog š u osnovi”. Svi su ti prijedlozi, naravno, spekulativni, ali možda su zato i opravdani jer odražavaju sličnu nesavršenost lingvistički naivnih govornika koji spontano tvore svakojake evaluativne sufiksacije. Oni ih tvore po vlastitu osjećaju, neovisno o tome jesu li ti/hoće li ti oblici (biti) prepoznati od strane leksikografa ili je li se njihova tvorba mogla predvidjeti lingvističkim pravilima. Pritom su izvjesno ohrabreni činjenicom da, bez obzira na to koji oblik sufiksa izabrali, komunikacija neće u bitnome biti narušena jer evaluativna će tvorenica i dalje u bitnome značiti isto što i njezina osnovna riječ.

6. Zaključak i implikacije za daljnja istraživanja

Cilj je ove studije bio ukazati na suvremene trendove u uporabi hrvatskog sufiksa *-AR-A*. Iz analize su proizašle tri spoznaje. Prvo, da su šire evaluativna značenja među najzastupljenijim, a moguće i naproduktivnija značenja sufiksa. Drugo, da se evaluativna značenja ne iskazuju isključivo trima produljenim oblicima, dapače, češće se iskazuju kratkim oblicima *-ar-a* i *-jar-a*, a uz njih i nekim dodatnim, dosad nezabilježenim proširenim oblicima. Treće, motivaciju za nastanak nekih od zatečenih proširenih oblika može se potražiti u posebnostima evaluativne morfologije. Međutim kako se tu nipošto ne radi o jednostavnim odnosima, za temeljito razumije-

⁴¹ „Kada je Valaamu mogla prorokovati jedna magarica, što da Žgagi ne pokaže budućnost jedna... da prostite babuškaru”

Imenica *babuša* navodi se kao augmentativ od *baba* u Hrvatskom enciklopedijskom riječniku. Inače sufiks *-uš-a* (usp. Jurišić 1992: 124; Babić 2002: 356–357) uz nomina agentis (usp. *kreketuša*) tvori i imenice sa značenjem nositelja svojstva, i to u različitim ontološkim kategorijama, npr. *grmuša* (ptica), *pjeskuša* (zemlja), *govedaruša*, *oficiruša* (osoba), a u drugim slavenskim jezicima često ima pejorativna značenja, npr. u ruskom *bezmozguša*.

vanje sinkronijske slike to pitanje treba detaljnije sagledati iz perspektive (mor)fonoloških sustavnosti hrvatskoga jezika, uključujući i prozodijska, te iz dijakronijske i psiholingvističke perspektive. Tako će se s jedne strane moći preciznije odrediti nastanak pojedinih sufikslnih oblika, a s druge rasvijetliti motivacija za tvorbene i kreativne postupke suvremenih govornika hrvatskoga jezika, posebno u komuniciranju različitih nijansi evaluativnosti.

Literatura

- Adams, Valerie (2001) *Complex Words in English*, Pearson Education/Longman, Harlow. 10.1017/S1360674303211060.
- Aronoff, Mark (1976) *Word Formation in Generative Grammar*, MIT Press, Cambridge, MA.
- Baayen, Harald R. (1992) „Quantitative aspects of morphological productivity”, *Yearbook of Morphology*, ur. Geert Booij i Jaap van Marle, Foris, Dordrecht, str. 109–150.
- Baayen, Harald R. (2009) „Corpus linguistics in morphology: Morphological productivity”, *Corpus Linguistics. An International Handbook, Volume 2*, ur. Anke Lüdeling i Merja Kyoto, De Gruyter Mouton, Berlin, str. 899–919. 10.1515/9783110213881.2.899.
- Babić, Stjepan (2002) *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. 3. poboljšano izdanje, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus, Zagreb.
- Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija (1997) *Hrvatska gramatika*. II. promijenjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb.
- Bauer, Laurie (1983) *English Word-Formation*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Bauer, Laurie (1997) „Evaluative morphology: in search of universals”, *Studies in Language*, 21, 3, str. 533–575. 10.1075/sl.21.2.04bau.
- Bauer, Laurie (2001) *Morphological Productivity*, Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511486210>.
- Bolinger, Dwight (1972) *Degree Words*, Mouton, The Hague. <https://doi.org/10.1515/9783110877786>.
- Brabec, Ivan; Hraste, Mate; Živković, Sreten (1954) *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb.

- Buljan, Gabrijela (u tisku) „Neke misli o nastanku augmentativnog/evaluativnih značenja hrvatskog sufiksa *-ara*”, *Suvremena lingvistika*, 49/95.
- Costa, Marcella (2017) „Augmentatives in Italian and German: From contrastive analysis to translation”, *Exploring Intensification: Synchronic, Diachronic and Cross-Linguistic Perspectives*, ur. Maria Napoli i Miriam Ravetto, John Benjamins, Amsterdam, str. 353–370. <https://doi.org/10.1075/slcs.189.18cos>.
- Diffloth, Gérard (1994) „*i*: big; *a*: small”, *Sound Symbolism*, ur. Leanne Hinton, Johanna Nichols i John H. Ohala, Cambridge University Press, Cambridge, str. 107–114.
- Dokulil, Miloš (1962) *Tvoření slov v češtině: teorie odvozování slov*, Nakladatelství československé akademie věd, Prag.
- Dokulil, Miloš (1968) „Zur Theorie der Wortbildung”, *Wissenschaftliche Zeitschrift der Karl-Marx-Universität Leipzig: Gesellschafts- und sprachwissenschaftliche Reihe* 17, str. 203–211.
- Dressler, Wolfgang U. (1994) „Evidence from the first stages of morphology acquisition for linguistic theory: Extragrammatic morphology and diminutives”, *Acta Linguistica Hafniensia: International Journal of Linguistics*, 27, 1, str. 91–108. <https://doi.org/10.1080/03740463.1994.10420396>.
- Dressler, Wolfgang U.; Barbaresi Merlini, Lavinia (1994) *Morphopragmatics: Diminutives and Intensifiers in Italian, German and Other Languages*, Mouton de Gruyter, Berlin. <https://doi.org/10.1515/9783110877052>.
- Ebengaard Jensen, Kim (2014) „Too female to be ruthless and too pregnant to argue: semantic conflict and resolution in the [too ADJ to V]–construction”, *Suvremena lingvistika* 40, 77, str. 1–26.
- Filko, Matea (2020) *Unutarleksičke i međuleksičke strukture imeničkoga dijela hrvatskoga leksika*, doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
- Geeraerts, Dirk (1993) „Vagueness’s puzzles, polysemy’s vagaries”, *Cognitive Linguistics* 4, 3, str. 223–272. <https://doi.org/10.1515/cogl.1993.4.3.223>.
- Grandi, Nikola; Körtvélyessy, Livia (2015) „Introduction: why evaluative morphology?”, *Edinburgh Handbook of Evaluative Morphology*, ur. Nikola Grandi i Livia Körtvélyessy, Edinburgh University Press, Edinburgh, str. 3–21.

- Grandi, Nikola (2017) „Intensification processes in Italian”, *Intensification. Synchronic, Diachronic and Cross-Linguistic Perspectives*, ur. Maria Napoli i Miriam Ravetto, John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia, str. 55–76. <https://doi.org/10.1075/slcs.189.04gra>.
- Grzega, Joachim (2015) „Word-formation in onomasiology”, *Word-Formation: An International Handbook of the Languages of Europe. Volume 1*, ur. Peter O. Müller, Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen i Franz Rainer, Walter de Gruyter, Berlin/Boston, str. 79–93.
- Haspelmath, Martin (1994) „The growth of affixes in morphological reanalysis”, *Yearbook of Morphology 1994*, ur. Geert Booij i Jaap van Marle, str. 1–29. [10.1007/978-94-017-3714-2_1](https://doi.org/10.1007/978-94-017-3714-2_1).
- Haspelmath, Martin (2002) *Understanding Morphology*, Arnold, London.
- Hohenhaus, Peter (2007) „How to do (even more) things with nonce words (other than naming)”, *Lexical Creativity, Texts and Contexts*, ur. Judith Munat, John Benjamins, Amsterdam, str. 15–38.
- Hummel, Martin (2015) „The semantics and pragmatics of Romance evaluative suffixes”, *Word-Formation. An International Handbook of the Languages of Europe. Volume 2*, ur. Peter O. Müller, Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen i Franz Rainer, Mouton de Gruyter, Berlin/Boston, str. 1528–1545. <https://doi.org/10.1515/9783110246278-044>.
- Jurišić, Blaž (1992) *Nacrt hrvatske slovnice II: Tvorba imenica u povijesnom razvoju*, Zagreb, Matica hrvatska.
- Kastovsky, Dieter (1986) „Diachronic word-formation in a functional perspective”, *Linguistics across Historical and Geographical Boundaries: Vol 1: Linguistic Theory and Historical Linguistics. Vol 2: Descriptive, Contrastive, and Applied Linguistics. In Honour of Jacek Fisiak on the Occasion of His Fiftieth Birthday*, ur. Dieter Kastovsky i Aleksander Szwedek, De Gruyter Mouton, Berlin, New York, str. 409–422. <https://doi.org/10.1515/9783110856132.409>.
- Körtvélyessy, Livia (2015) „Evaluative morphology and language universals”, *Edinburgh Handbook of Evaluative Morphology*, ur. Nikola Grandi i Livia Körtvélyessy, Edinburgh University Press, Edinburgh, str. 61–74.
- Kövecses, Zoltán; Radden, Günter (1998) „Metonymy: Developing a cognitive linguistic view”, *Cognitive Linguistics*, 9, 1, str. 37–77. <https://doi.org/10.1515/cogl.1998.9.1.37>.

- Langacker, Ronald, W. (1987) *Foundations of Cognitive Grammar. Vol. 1. Theoretical Prerequisites*, Stanford University Press, Stanford.
- Lehmann, Volkmar (2015) „Categories of word-formation” *Word-Formation: An International Handbook of the Languages of Europe. Volume 2*, ur. Peter O. Müller, Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen i Franz Rainer, Mouton de Gruyter, Berlin/Boston, str. 1020–1035.
- Lieber, Rochelle (2004) *Morphology and Lexical Semantics*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Ljubešić, Nikola; Klubička, Filip (2014) „{bs,hr,sr}WaC – Web Corpora of Bosnian, Croatian and Serbian”, *Proceedings of the 9th Web as Corpus Workshop (WaC-9)*, Association for Computational Linguistics, Gothenburg, Sweden, str. 29–35. 10.3115/v1/W14-0405.
- Maretić, Tomislav (1963) *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Matica hrvatska, Zagreb.
- Marković, Ivan (2012) *Uvod u jezičnu morfologiju*, Disput, Zagreb.
- Marković, Ivan (2013) *Hrvatska morfonologija*, Disput, Zagreb.
- Matasović, Ranko; Ivšić Majić, Dubravka; Pronk, Tijmen (2021) *Etimološki rječnik hrvatskoga jezika. 2. svezak. O – Ž*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb.
- Mattiello, Elisa (2008) *An Introduction to English Slang: A Description of its Morphology, Semantics and Sociology*, Polimetrica, Milan.
- Meyer-Lübke, Wilhelm (1921) *Historische Grammatik der französischen Sprache. 2. Teil: Wortbildungslehre*, Winter, Heidelberg.
- Mutz, Katrin (2015) „Evaluative morphology in a diachronic perspective”, *Edinburgh Handbook of Evaluative Morphology*, ur. Nikola Grandi i Livia Körtvélyessy, Edinburgh University Press, Edinburgh, str. 142–154.
- Miller, Gary D. (2014) *English Lexicogenesis*, Oxford University Press, Oxford.
- Napoli, Maria; Ravetto, Miriam (ur.) (2017) *Exploring Intensification: Synchronic, Diachronic and Cross-Linguistic Perspectives*, John Benjamins, Amsterdam. <https://doi.org/10.1075/slcs.189>.
- Paradis, Carita (2004) „Where does metonymy stop? Senses, facets, and active zones”, *Metaphor and Symbol*, 19, 4, str. 245–264. 10.1207/s15327868ms1904_1.

- Pharies, David (2015) „The origin of suffixes in Romance”, *Word-Formation. An International Handbook of the Languages of Europe, Volume 3*, ur. Peter O. Müller, Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen i Franz Rainer, Mouton de Gruyter, Berlin/Boston, str. 1854–1866. <https://doi.org/10.1515/9783110375732-019>.
- Plag, Ingo; Dalton-Puffer, Christiane; Baayen, Harald (1999) „Morphological productivity across speech and writing”, *English Language and Linguistics*, 3, 2, str. 209–228.
- Plag, Ingo (2003) *Word-Formation in English*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Plank, Frans i dr. *The Universals Archive*, <https://typo.uni-konstanz.de/rara/category/universals-archive/>.
- Scalise, Sergio (1984) *Generative morphology*, Foris, Dordrecht. <https://doi.org/10.1515/9783112328040>.
- Schultink, Henk (1961) „Produktiviteit als morfologisch fenomeen”, *Forum der Letteren*, 2, str. 110–125.
- Skok, Petar (1971) *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU, Zagreb.
- Szymanek, Bogdan (2015) „Place nouns”, *Word-Formation. An International Handbook of the Languages of Europe, Volume 2*, ur. Peter O. Müller, Ingeborg Ohnheiser, Susan Olsen i Franz Rainer, Mouton de Gruyter, Berlin/Boston, str. 1327–1339. <https://doi.org/10.1515/9783110246278-032>.
- Štekauer, Pavol (2015) „Word-formation processes in evaluative morphology?” *Edinburgh Handbook of Evaluative Morphology*, ur. Nikola Grandi i Livia Körtvélyessy, Edinburgh University Press, Edinburgh, str. 41–61.
- Taylor, John R. (2004) „The ecology of constructions”, *Studies in Linguistic Motivation*, ur. Günter Radden i Klaus-Uwe Panther, Mouton de Gruyter, Berlin, str. 49–73. <https://doi.org/10.1515/9783110246254-012>.
- Tuggy, David (1993) „Ambiguity, polysemy, and vagueness”, *Cognitive Linguistics*, 4, 3, str. 273–290. <https://doi.org/10.1515/cogl.1993.4.3.273>.
- Zwicky, Arnold M.; Pullum, Geoffrey K. (1987) „Plain morphology and expressive morphology”, *Proceedings of the Thirteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, str. 330–340. <https://doi.org/10.3765/bls.v13i0.1817>.

SUMMARY

Gabrijela Buljan

THE MEANINGS AND FORMS OF THE CROATIAN SUFFIX -AR-A: A CORPUS STUDY

This paper presents current trends in the use of the Croatian suffix *-ar-a*, including its forms *-onjar-a*, *-enjar-a*, *-uskar-a* and others featured in the examples sourced from the hrWaC corpus (jointly referred to as *AR-A*). The goals of the paper were threefold: (i) to establish which of the suffixal meanings are currently the most widespread and possibly productive; (ii) to establish how the short vs. expanded forms of the suffix distribute between two global categories of word-formation meaning, viz. mutational and modificational (broadly evaluative); (iii) to submit preliminary hypotheses about the motivation and mechanisms behind the development of at least some of the expanded forms. Leaning on the relevant insights from the contemporary word-formation scholarship, especially evaluative morphology, our analysis has shown that the semantic and formal profile of *-AR-A* suffixations departs from the established description. We have also found that some of the characteristic properties of evaluative morphology may have triggered the emergence of some of *-AR-A*'s expanded forms by reanalysis.

Keywords: *suffix -AR-A; evaluativeness; mutational meaning; modificational meaning; reanalysis; conglutination*